

Batuhan TAŞKIN
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye
Institute of Graduate Studies, Fatih Sultan
Mehmet Vakıf University, İstanbul, Türkiye
batuhantskn44@gmail.com

Geliş Tarihi/Received 06.10.2024
Revizyon Tarihi/Revision 27.11.2024
Kabul Tarihi/Accepted 06.05.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 15.05.2025

Atıf:

Taşkın, Batuhan. " Türkiye Selçuklu
Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'un Kişiliğinin
ve Kararlarının Psikotarih Yaklaşımıyla
Değerlendirilmesi". Ahbar, sy. 3 (Mayıs
2025): 7-22.

Cite this article:

Taşkın, Batuhan. " Evaluation of the
Personality and Decisions of the Seljuk
Sultan of Turkey Izz 'ed-Dīn Keykāus II
with Psychohistory Approach". Ahbar,
no. 3 (May 2025): 7-22.

Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-Noncommercial 4.0
International License.

Türkiye Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'un Kişiliğinin ve Kararlarının Psikotarih Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi

Evaluation of the Personality and Decisions of the Seljuk Sultan of Turkey Izz 'ed-Dīn Keykāus II with Psychohistory Approach

Öz

Orta Çağ tarihinde önemli bir yere sahip olan Türkiye Selçukluları, Anadolu'nun Türkleşmesini sağlamıştır. Devletin başına geçen sultanlar aldıkları kararlarla devleti korumak ve kalkındırmak adına önemli girişimlerde bulunmuşlardır. Sağlamış oldukları düzenin yanı sıra zayıf ve çalkantılı dönemlerde yaşamışlardır. Türkiye Selçuklu sultanlarının almış oldukları kararlar ve devlet adamlığı kimliklerinin altında yatan psikolojik etkenler bulunmaktadır. Yaşamış oldukları dönemin sosyo-politik şartları ve çevreyle olan etkileşimleri doğrultusunda korku, üzüntü, heyecan gibi duygulara sahip olmuşlardır. Hazırlanan bu çalışmada bağımsız olarak tahta çıkan son Türkiye Selçuklu sultanı olan II. İzzeddin Keykâvus'un kişiliği ve hükümdarlık döneminde aldığı kararlardaki psikolojik etmenler ele alınmaktadır. Dönem kaynakları ve araştırma eserlerinin vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda II. İzzeddin Keykâvus dönemini psikotarihsel yöntemle, farklı bir perspektifle değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Psikotarih, II. İzzeddin Keykâvus, Türkiye Selçukluları

Abstract

The Seljuks of Turkey, which has an important place in the history of the Middle Ages, ensured the Turkification of Anatolia. The sultans who took over the state made important attempts to protect and develop the state with the decisions they took. In addition to the order they provided, they lived in weak and turbulent periods. There are psychological factors underlying the decisions taken by the Seljuk sultans of Turkey and their identity as statesmen. They had emotions such as fear, sadness and excitement in line with the socio-political conditions of the period they lived in and their interaction with the environment. In this study, the personality of Izz 'ed-Dīn Keykāus II, the last Turkish Seljuk sultan to ascend the throne independently, and the psychological factors in the decisions he took during his reign are discussed. In line with the information provided by period sources and research works, it is aimed to evaluate the period of Izz 'ed-Dīn Keykāus II from a different perspective with the psychohistorical method.

Keywords: Psychohistory, 'Izz al-Dīn Kayka'us II, Seljuks of Türkiye

Giriş

Tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen siyasi, askeri, ekonomik, dini, sosyal yapılanmalarının ve ilişkilerin merkezinde insanlar olmuştur. İnsanların almış oldukları kararlar ve yaptıkları tercihlerle savaşlar, diplomatik ilişkiler şekillenmiştir. Süreç içerisinde insanların ortaya koyduğu tutumların sonuçlarını ise tarih bilimi incelemiştir¹. Frank Manuel'in "*Ölümler yalnızca anlaşılacak ister*"² sözü doğrultusunda geçmiş şekillendiren bireylerin daha iyi anlaşılması için psikoloji, sosyoloji gibi bilimlerin yöntemlerinde de yararlanılması gerekmektedir. Böylece bireylerin ve toplumların her açıdan değerlendirilmesi ve farklı bakış açılarının ortaya çıkması sağlanacaktır. Kaleme aldığımız bu çalışmanın merkezinde tarih ile psikoloji bilimlerinin sentezi olarak nitelenen, disiplinlerarası bir çalışma alanını oluşturan psikotarih yöntemi bulunmaktadır. Tarihin psikolojisi olarak nitelendirilen bu yöntemdeki amaç insanların içsel yaşantılarını psikolojik kuramlar çerçevesinde, tarihsel analizini yapmaktır³. İnsanların dünyaya geldikleri andan itibaren çocukluklarını, kişilik özelliklerini, karakterlerini şekillendiren çevre ve aile yapılarını, başarılarını, başarısızlıklarını ve toplum ile olan ilişkilerini sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır⁴.

Psikotarih incelemelerinde tarih bilimiyle birlikte psikanaliz kavramı da ön plana çıkmıştır. Psikoloji biliminde teşhisler klinik ortamda, gözlemle dayalı bir şekilde konulmaktadır. Psikotarih çalışmalarına konu olan tarihi kişiliklerin geçmiş bir zaman diliminde yaşamaları, gözlem yapma olanağını ortadan kaldırmaktadır. Bu doğrultuda geçmiş yeniden keşfetmek ve bireylerin psikolojik durumlarını bilmek amacıyla psikanaliz ve tarih yöntemleri arasında önemli bir işbirliği meydana geldiğini görülmektedir⁵. Psikanaliz metodunda bireylerin bilinçlerinde bastırılmış duyguların varlığı ve bu durumun psikolojik oluşuma etki ettiği kabul edilir⁶. Tarih metodunda ise tarihi kişiler hakkında aktarılan bilgiler ışığında hareket edilerek, belli yorumlar meydana getirilir. Kaynakların verdiği bilgilerin azlığı ya da çokluğu neticesinde yapılan yorumların, ortaya konulan tezlerin doğruluğu artmaktadır⁷. Böylelikle geçmişin psikolojisini daha iyi kavramak adına tarihsel veriler ışığında psikanaliz yöntemlerinde de yararlanılması gerekmektedir⁸. Richard Noland ve Hans Meyerhoff gibi psikotarih üzerine çalışmış araştırmacılar geçmişte yaşamış olan bireylerin psikolojik durumlarının bilindiği takdirde, onların daha iyi anlaşılabilirliğini ve tarih ile psikanaliz yöntemlerinin birlikte kullanılması gerektiğini savunmuşlardır.⁹

Marc Bloch'un "*Çocukların babalarından çok içinde yaşadıkları zamana benzerler*"¹⁰ sözünden hareketle bireylerin psikolojik yönlerinin incelenmesinde yaşadıkları dönemdeki olaylar göz önünde bulundurulmalıdır. Yaşanılan zaman ve şartların farklılıklarına rağmen insanların savaş, kıtlık, zenginlik, fakirlik gibi durumlardan etkilenmelerinde benzerlikler meydana gelmiştir¹¹. Bu durum Orta Çağ'da devlet yönetiminde bulunan sultanlar için de geçerli olmuştur. Tahta geçmeden önce eğitim alarak tecrübe edinmelerine rağmen yaşadıkları çevre, etkileşim içerisinde oldukları insanlar ve şahit oldukları olaylar psikolojilerinin ve karakterlerinin gelişimine etki etmiştir. Tahta çıktıkları sırada bulundukları psikolojik durumdan hareketle korkuları, hassas oldukları konular, zaafı gibi birçok duygularının oluşması aldıkları kararları, uyguladıkları politikaları etkilemiştir. Çalışmamızın konusu olan Türkiye Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'un da bu açıdan değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Çocukluğu sırasında devlet içerisinde yaşanılan iç karışıklıklar karşısında babası II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in tutumları, 1243 senesinde gerçekleşen Köseadağ Savaşı sonrası Anadolu'da Moğol istilasının başlaması, Selçuklu devlet yapısında çözümlerin yaşandığı sırada tahta çıkması, Hristiyan olan dayıların etkisi altında kalması, devlet adamları arasındaki mücadeleler ve kardeşleriyle yaşadığı taht kavgaları neticesinde iç karışıklıklarla uğraşması, Moğollara karşı verdiği mücadele ve iki defa sürgün hayatına çıkması psikolojisi ve karakterinin gelişimindeki

¹ Zachary M. Schrag, *Tarihçinin Zanaatı Tarih Araştırması İçin Bir Rehber*, çev. Semih Türkoğlu (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023), 29; Marc Bloch, *Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği*, çev. Ali Berkay (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 67.

² Frank E. Manuel, "The use Abuse of Psychology in History", *Historical Studies Today* 100, sy. 1 (1971), 209.

³ Richard W. Noland, "Psikotarih: Teorik ve Pratik", çev. Mustafa Alican, *Tarih Okulu Dergisi*, sy. 6 (Ocak-Nisan 2010): 97; Ahmet Çelikkol, *Tarih Psikiyatri Divanında* (İstanbul: Umut Matbaası, 2002), 20; Mustafa Alican, "Psikotarih", içinde *Tarih İçin Metodoloji*, ed. Ahmet Şimşek (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022), 255.

⁴ Mehmet Elban, "Tarihyazımından Tarih Eğitime Psikotarih", *Tarih Okulu Dergisi* 24, sy. 11 (Ağustos 2018): 229; Noland, "Psikotarih: Teorik ve Pratik", 105.

⁵ Joan W. Scott, "The Incommensurability of Psychoanalysis and History", *History and Theory* 51, sy. 1 (2012): 82.

⁶ Marcus Weeks, *Dakikalar İçinde Psikoloji*, çev. Demet Yiğitbaş (İstanbul: Kronik Yayınları, 2022), 350; Michel de Certeau, *Tarih ve Psikanaliz*, çev. Ayşegül Sönmez (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 29, 31.

⁷ Ernst Breisach, *Tarihyazımı*, çev. Hülya Kocaoluk (İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2009), 435; Michel de Certeau, *Tarih ve Psikanaliz*, 31, 45.

⁸ Peter Gay, "Psychoanalysis in History", *Interpretation in Context in Science and Culture* 9, sy. 1 (1988): 243; Mustafa Alican, "Psikotarih", 261.

⁹ Noland, "Psikotarih: Teorik ve Pratik", 97.

¹⁰ Bloch, *Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği*, 23.

¹¹ Nusret Kaya, *Psiko-Tarih Sezgilerimiz ve Takıntılarımız* (Ankara: Abis Yayınları, 2009), 88.

önemli olaylardır.

Kaleme alınan bu çalışmada II. İzzeddin Keykâvus'un ortaya koyulan mücadelede ve aldığı kararlarda psikolojik durumunun etkisi açıklanacaktır. Dönem kaynaklarının ve yapılan araştırma eserlerinin aktardığı bilgiler ışığında psikanaliz yöntemi ve psikolojik teşhisler üzerine yazılmış eserlerden alınan bilgiler doğrultusunda, II. İzzeddin Keykâvus'un kişiliğinin ve aldığı kararların psikotarih yöntemiyle incelenmesi amaçlanmaktadır.

II. İzzeddin Keykâvus 'un Melikliği ve Tahta Çıkışı

II. İzzeddin Keykâvus 'un doğum tarihi hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Dönem müelliflerinden olan İbn Bîbî'ye göre 1238 senesinde dünyaya gelmiştir¹². Çağdaş araştırmacılarından Faruk Sümer doğum tarihini 1235 senesi olarak aktarmıştır¹³. Bir diğer araştırmacı Osman Turan ise diğer iki kardeşinin doğum tarihlerinden hareketle II. İzzeddin Keykâvus'un 1238 senesinde doğmuş olduğunu belirtmiştir¹⁴. Belirtilmiş olan iki tarih doğrultusunda II. İzzeddin Keykâvus'un 1235 senesinde doğduğu düşünülmektedir. II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in en büyük oğlu olarak bildiğimiz II. İzzeddin Keykâvus'un diğer iki erkek kardeşi olan IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın 1237'de¹⁵, II. Alâeddin Keykubad'ın ise 1239'da doğması¹⁶ 1235 senesinin doğruluk payı olduğunu göstermektedir.

II. İzzeddin Keykâvus 'un babası II. Gıyâseddin Keyhüsrev, annesi ise Konyalı zengin bir papazın kızı olan Prodolulia adıyla da bilinen Berdulîye Hatun'dur¹⁷. Annesinin bir Hristiyan olması münasebetiyle Hristiyan kültürü ekseninde büyüdüğü düşünülmektedir. İnsanlar, anne karnında varlık göstermeye başladıkları andan itibaren bir şeyler öğrenmeye başlamakta ve yaşanan mutluluk, gerginlik, korku, stres gibi duyguları hissetmektedir. Öğrenilen bilgiler ile hissedilenler duygular ise beynin alt tabakasında bulunan alt beyne depolanmaktadır. Bu durum insanların karakter özelliklerinin, kişiliklerinin ve ruh hallerinin gelişimine etki etmektedir¹⁸. Böylece psikolojik anlamda Hristiyan kültüründen etkilenmesinden dolayı bu dini benimsemiş olma ihtimalini akıllara getirmektedir. Döneme şahitlik etmiş Müslüman ya da gayr-ı müslim müelliflerin aktardıklarında Hristiyanlığına dair bir bilginin bulunmaması bu ihtimali zayıf kılmaktadır. Ayrıca babası tarafında eğitimi için görevlendirilen Mübarüziddin Armağanşah ve Cemalüddin Ferruh adlı devlet adamlarının da rol almaları¹⁹, II. İzzeddin Keykâvus 'un Hristiyan olmadığını ve bu kültürden aşırı derece etkilenmediğini göstermektedir. Bu iki devlet adamıyla birlikte Isparta şehrindeki Burgulu bölgesinin yönetiminde bulunmuş, bölgeye melik olarak görevlendirilmiştir. Burada kardeşleri Rükneddin Kılıçarslan ve Alâeddin ile yaşadığı bilinmektedir. Tahta çıkmadan önceki yaşantısı hakkında daha fazla bilgi bulunmamaktadır.

Kaynakların aktardığı bilgilere göre II. İzzeddin Keykâvus melikliği sırasında iyi niyetli, yardım sever, cömert, ahlaklı, liyakatli, liderlik vasıflarına ve üstün meziyetlere sahip bir kişi olarak nitelendirilmektedir²⁰. Devlet yönetiminde bulunacak bir sultanın özelliklerini taşımasından dolayı devlet adamları tarafından tahta çıkarılmak istendiği anlaşılmaktadır. Ancak Sultan Gıyâseddin'in vefat etmeden önce yedi yaşındaki oğlu Alâeddin'i veliaht ilan etmesi, yönetimde karışıklıklar meydana getirmiştir²¹. Bu durum karşısında II. İzzeddin Keykâvus nasıl bir psikoloji içerisindeydi sorusu akıllara gelmektedir. Kaynaklarda aktarılanlarla bu soruya net bir cevap vermek mümkün değildir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi liyakatli ve liderlik vasıflarına sahip olması dolayısıyla tahta çıkmak istediğini göstermektedir. Böylece çevresindeki devlet adamlarının da desteğini alarak sorunsuz bir şekilde tahta çıkmayı planladığı düşünülmektedir. II. İzzeddin Keykâvus 'un bu tutumunu psikolojik açıdan kişisel/bireysel psikolojik kuram çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Bu kuramı geliştiren psikolog Alfred Adler'e göre insanlar çevrelerindeki kişilerle olumlu duygular geliştirmesiyle bugünkü yaşam tarzlarını benimsemektedir. Daha sonrasında ise gelecekteki hedeflerini anlamlandırarak rekabet ortamından uzaklaşmakta ve kazandığı başarı neticesinde etrafındakilere hükmetmeye başlamaktadır²². Tercihleri doğrultusunda kendi yaşamlarını

¹² İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, c. 2, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996), 27.

¹³ Faruk Sümer, "Keykâvus II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Temmuz 2024).

¹⁴ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2019), 477.

¹⁵ Faruk Sümer "Kılıçarslan IV", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Temmuz 2024).

¹⁶ Faruk Sümer "Keykubad II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Temmuz 2024).

¹⁷ Rustam Shukurov, "Harem Christianity: The Byzantine Identity of Seljuk Princes", In *The Seljuks of Anatolia*, ed. A.C.S Peacock, Sara Nur Yıldız, (London-New York: I.B. Tauris, 2013), 121; Sümer, "Keykâvus II"; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 477.

¹⁸ Kaya, *Psiko-Tarih Sezgilerimiz ve Takıntılarımız*, 8.

¹⁹ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:88; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 80.

²⁰ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:88.

²¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 477.

²² Kaya, *Psiko-Tarih Sezgilerimiz ve Takıntılarımız*, 268.

belirlemektedir²³. II. İzzeddin Keykâvus 'un liderlik vasıflarını ön plana çıkarması ve sonrasında taht mücadelesinde aktif bir konumda bulunmaması bu çıkarımımızı destekler niteliktedir. Zira Türklerdeki yönetim anlayışında tahta oturacak kişinin liyakatli ve liderlik vasıflarını haiz olması, halkı koruması ve devleti iyi bir şekilde yönetmesi gerekmektedir. Yönetici ailenin soyundan gelen herhangi bir erkek çocuk tahtı elde etmek istemesine rağmen sayılan bu özelliklere sahip değilse tahttan uzak tutulurdu²⁴. Bu durum devlet adamlarının II. İzzeddin Keykâvus 'u tahta geçirmek istemelerine etki etmiştir.

1246 senesinde Sultan Gıyâseddin'in vefat etmesiyle harekete geçen Celâleddin Karatay, Şemseddin Hasoğuz, Eseddin Ruzbe ve Fahreddin Ebu Bekir adlı devlet adamları veliaht Alâeddin yerine II. İzzeddin Keykâvus 'un tahta geçmesi için tüm pürüzleri ortadan kaldırmışlardır. Daha sonrasında II. İzzeddin Keykâvus 'u yönetici olarak bulunduğu Uluborlu'dan Konya'ya getirerek tahta çıkarmışlardır. Bu sırada II. İzzeddin Keykâvus 'un kardeşleri Kılıçarslan ve Alâeddin'de bu törende bulunmuş, abilerinin tahta geçişini onaylamışlardır²⁵. 11 yaşında tahta çıkmayı başaran II. İzzeddin Keykâvus, Moğolların müdahalesi olmadan tahta çıkan son Selçuklu sultanı vasfıyla yönetime geçmiştir. Ancak Anadolu'da Moğol hâkimiyetinin başlamasından dolayı tek başına otoritesini sürdürememiştir. Şemseddin İsfahânî adlı devlet adamı Moğol hanı Batu'dan aldığı bir yarlıkla devlet yönetiminde gücü elinde toplamaya başlamıştır²⁶. Bu durum ilerleyen süreçlerde karışıklıklara, II. İzzeddin Keykâvus 'un psikolojisine ve aldığı kararlara etki etmiş gibi görünmektedir.

Bir başka dönem müellifi Niğdeli Kadı Ahmed ise II. İzzeddin Keykâvus 'un tahta çıkışını “*Sabah ve akşam şarap içen Acem meliklerinden alınma isim taşıyan Sultan Beşinci İzzeddin Keykavus 643 senesinde cülus etti*” şeklinde aktarmıştır²⁷. II. İzzeddin Keykâvus'tan dönemin kaynaklarına göre farklı bahsedilmesinden dolayı bu bilgi oldukça önemlidir. Zira annesinin bir Hristiyan olması ve Hristiyan kültüründen etkilendiği algısının da varlığını göstermektedir. Orta Çağ geleneklerinde Müslüman sultanların şarap içmelerini son derece normal karşılandığı görülmektedir. Ancak bu kaynağın aktarımı doğrultusunda II. İzzeddin Keykâvus 'un zevke, eğlenceye ve şatafata düşkün bir kişi olma ihtimalini de göstermektedir. Ayrıca Niğdeli Kadı Ahmed'in dedesi Kadı Cemâleddin'in II. İzzeddin Keykâvus ile IV. Rükneddin Kılıçarslan arasındaki savaşta hayatını kaybetmesi ve Ahmed'in Rükneddin'i desteklemesi, onun II. İzzeddin Keykâvus 'a karşı bir tavır takınmasına yol açmış olabilir²⁸.

II. İzzeddin Keykâvus'un Şemseddin İsfahânî ve Celâleddin Karatay'a Karşı Tutumu

II. İzzeddin Keykâvus'un tahta geçmesinde devlet adamlarının etkilerinden dolayı yönetimde anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Vezir Şemseddin İsfahânî, Emîr-i Dâd Nusret ve Pervâne Ebu Bekir tarafından yeni bir yönetim kurulmuş, bu kişiler genç yaşta II. İzzeddin Keykâvus üzerinde etkilerini arttırmışlardır. Kurulan yeni düzene karşı Melikü'l-Ümera Şemseddin Hasoğu ile Saltanat Atabegi Emîr Eseddüddin Ruzbe arasında bir ittifak gerçekleşmiştir²⁹. Böylece devlet adamları arasında hâkimiyet mücadelesi yaşanmaya başlamış, iç karışıklıklar meydana gelmiştir. Bu durum karşısında II. İzzeddin Keykâvus'un tutumu doğrultusunda ilerleyecek olursak psikolojik durumunun da anlaşılması kolaylaşacaktır. Kaynaklarda II. İzzeddin Keykâvus'un olaylar karşısındaki tutumu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak Vezir İsfahânî'nin etkisi altında kalmasından dolayı herhangi bir müdahalede bulunmadığı düşünülmektedir. Tahta çıkmasında devlet adamlarının etkisi ve yaşının da küçüklüğünden dolayısıyla yönetimde otoritesini kuramamıştır. Ayrıca tahta çıkarken uyguladığı strateji doğrultusunda mücadelelere dahil olmadığı, kendini geri planda tutarak tahtını korumak istediği de düşünülmektedir.

Vezir İsfahânî devlet içerisindeki otoritesini arttırmak adına II. İzzeddin Keykâvus 'un annesiyle evlenmiştir. Böylece Selçuklu hanedanlığıyla da akrabalık kurarak, yönetimi tek başına elinde tutmak istemiştir. Kendisine karşı gelen devlet adamlarını tek tek görevlerinden uzaklaştıran İsfahânî, güvendiği adamları Tuğracı Mahmud, Reşideddin Cüveynî, Tercüman Bedreddin, Yahya Hatireddin, Zekeriya Şucası ve Celâleddin Karatay'ı önemli konumlara getirmiştir³⁰. Tahtını korumak isteyen II. İzzeddin Keykâvus ise bu atamalar karşısında herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Böylece kendi saltanatını

²³ Halil Aytekin ve Tuğçenur Aytekin, “Alfred Adler'in Bireysel Psikoloji Kuramı ve Temel İlkeleri”, *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi* 5, sy. 1 (2023): 41.

²⁴ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017), 248; Muharrem Kesik, *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti*, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2021), 25.

²⁵ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2: 89; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 477.

²⁶ Faruk Sümer, “Anadolu'da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, sy. 1 (1969), 10.

²⁷ Niğdeli Kadı Ahmet, *el-Veledü's-Şefîk Ve'l-Hafidü'l-Halîk*, c. 1, çev. Ali Ertuğrul (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015) 443.

²⁸ Ali Ertuğrul, “Niğdeli Kadı Ahmed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Temmuz 2024).

²⁹ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:89-92; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014), 239; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 479-480.

³⁰ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:100; Mehmet Ersan, *Bir Devletin Çöküş Hikayesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dağılışı* (Ankara: Altın Ordu Yayınları, 2020), 98-99; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 481; Sümer, *Anadolu'da Moğollar*, 10; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, 240.

İsfahânî'nin yönetimi ile bir tutarak, meydana gelen tehditlerin ortadan kaldırılmasına izin vermiştir.

II. İzzeddin Keykâvus'un bu tutumunu kişilerarası ilişkiler kuramı çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Kuramı ortaya atan psikolog Harry Stall Sullivan'a göre insanlar çevrelerinden gelen tepkilere göre iyi yahut kötü özelliklerle algılanırlar. Bu algı doğrultusunda da kişilik özelliklerini oluşturarak, içinde bulundukları toplulukta otoritelerini artırırılar. Böylece çevrelerinde oluşmuş olan tehditler karşısında yaşanan olaylara uyum sağlayarak, güvenli bir konumda kalmaya çalışırlar³¹. Sullivan'ın kuramı doğrultusunda II. İzzeddin Keykâvus'un küçük yaşta tahta çıkmasından dolayı saltanatını korumak istediği ve dönemin en güçlü devlet adamı Vezir İsfahânî'ye yakın durduğu anlaşılmaktadır. İsfahânî'nin annesiyle evlenmesine müsaade etmesi ve devlet adamları arasındaki mücadelelerde tarafsızlığını ilan etmesi bu tutumu göstermektedir. 1249 senesinde İsfahânî'nin Moğollar tarafından öldürülmesine kadar bu tavrını sürdürmüştür³².

Moğollar Anadolu'da hâkimiyet kurmalarıyla birlikte Selçukluların içişlerine de karışmaya başlamışlardır. 1246 senesinde Moğol tahtına çıkan Güyük, Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'u huzuruna çağırıştır. Bu teklif karşısında olumsuz bir tutum sergileyen II. İzzeddin Keykâvus ise ülkeden ayrılması halinde çıkacak olan karışıklıkları ve devlet adamları arasındaki mücadeleleri bahane etmiştir. Daha sonrasında kendisini temsil etmesi adına kardeşi Rükneddin Kılıçarslan'ı görevlendirerek, Moğol başkenti Karakorum'a göndermiştir³³. Vezir İsfahânî'nin oluşturduğu düzenden rahatsız olan Bahaeddin Tercüman, Kadı Cemâleddin Huteni ve İzzeddin Muhammed Râzi gibi devlet adamları da Rükneddin Kılıçarslan'a eşlik etmiştir. Güyük'ün huzuruna çıkan devlet adamları İsfahânî hakkında kışkırtıcı sözler söylemişler, rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. Güyük ise hem II. İzzeddin Keykâvus'un gelmemesine hem de bu kışkırtıcı sözlerle sinirlenmiş, devletin yönetimini Rükneddin Kılıçarslan'a bıraktığını bildirmiştir. Ayrıca İsfahânî'nin öldürülmesi koşuluyla vezirliği de Bahaeddin Tercüman'a verdiğini ilan etmiştir³⁴. Selçuklu devlet adamları yönetimde varlık göstermek, gidişatı kendi lehlerine çevirmek ve otorite kurmak istediklerinden Moğolların desteğini sağlamak istemişler, içişlerine karışmalarına müsaade etmişlerdir. Bu durum Moğol istilasına karşı birlikte hareket edilmediğini, şahsi çıkarların ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Rükneddin Kılıçarslan ise Güyük'ten aldığı destek kuvvetleriyle birlikte 1249 senesinde Sivas'a geldi ve sultanlığını ilan etti³⁵. Konya'da bulunan II. İzzeddin Keykâvus 'a bir elçi gönderip, kendisine bağlılık bildirmesini istedi. Sonrasında ise İsfahânî'yi yakalatarak idam ettirdi. Böylece otoritesini kurarak abisine meydan okudu. Bu durum karşısında II. İzzeddin Keykâvus ise yanında bulunan devlet adamı Celâleddin Karatay'ı devreye sokarak, onu durumu düzeltmesi için görevlendirdi. Hemen harekete geçen Karatay, küçük kardeşin büyük kardeşten üstün tutulmasının şeriatı, örf ve geleneğe uygun düşmediğini Rükneddin Kılıçarslan'a bildirdi. Daha sonrasında Moğolların içişlere karışmaması kaydıyla II. İzzeddin Keykâvus, Rükneddin Kılıçarslan ve Alâeddin'in birlikte tahta oturmasını, hutbeler ve sikkelerde üçünün isminin basılmasını önerdi³⁶. Böylece devletin içinde bulunduğu karışıklıkların ortadan kalkacağını ve düzenin kurulacağını düşündü.

Ortak saltanat fikrinin görüşüldüğü sırada devlet adamları kendi çıkarlarını ön planda tutmuş ve Moğolları bir denge unsuru olarak görmüşlerdir. İki taraf arasında bir savaşın meydana gelmesi ve kazananın sultan olmasının istenmesi neticesinde kışkırtıcı haberler ortaya atılmıştır. Bu kışkırtıcı haberler neticesinde ortak saltanat görüşmeleri son bulmuş, II. İzzeddin Keykâvus ve Rükneddin Kılıçarslan arasında yeni bir savaş baş göstermiştir. 14 Haziran 1249 senesinde Konya-Aksaray yolu üzerinde bulunan Sultan Kervansarayı civarında karşı karşıya gelen iki kardeşten II. İzzeddin Keykâvus galip gelmiştir³⁷. Kaynaklar savaş sonrasında iki kardeşin bir araya gelerek ağladıklarını ve yaşananlardan pişmanlık duyduklarını

³¹ Özlem Ulaş, "Kişilerarası İlişkiler Kuramı: H. S. Sullivan", içinde *Kişilik Kuramları Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle*, ed. Dilek Gençtanırım Kurt, Evrim Çetinkaya Yıldız (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2017) 240-241; Kaya, *Psiko-Tarih Sezgilerimiz ve Takıntılarımız*, 274.

³² Anonim *Selçuknâme*, çev. Halil İbrahim Gök, Fahrettin Coşguner (Ankara: Atıf Yayınları, 2019), 44; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 485.

³³ Anonim *Selçuknâme*, 44; Ersan, *Bir Devletin Çöküş Hikayesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dağılışı*, 100; Emine Uyumaz, *Türkiye Selçuklu Devleti'ne Gelen ve Giden Elçiler* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2011), 88,89; Erdoğan Merçil ve Ali Sevim, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 585.

³⁴ Ebû'l-Ferec-İbnü'l-İbri, *Târîhu Muhtasari'd-Düvel*, çev. Şerafeddin Yalıtıkaya (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), 21-22; İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:117-118; Osman Turan, *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*, haz. Altan Çetin, Bilal Koç (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 279.

³⁵ Gregory Abû'l Ferec, *Abû'l-Farac Tarihi*, c. 2, çev. Ömer Rıza Doğrul (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987), 548; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 484.

³⁶ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:120-122; Gregory Abû'l Ferec, *Abû'l-Farac Tarihi*, 2:549; Zehra Odabaşı, *Siyasetin Dengesi Celâleddin Karatay* (İstanbul: Bilge Kültür Saat Yayınları, 2018), 39.

³⁷ Anonim *Selçuknâme*, 45; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 487; Ersan, *Bir Devletin Çöküş Hikayesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dağılışı*, 103.

aktarmaktadırlar³⁸. Ayrıca Karatay'ın önerdiği ortak saltanat fikrini kabul etmişlerdir. Böylelikle devlet içerisindeki iç karışıklıklar ve mücadeleler bir süreliğine durulmuş, toparlanma evresine girilmiştir.

Yaşanılan bu olaylar sırasında II. İzzeddin Keykâvus'un tutumunu iki açıdan incelemek mümkündür. İlk olarak İsfahânî'nin öldürülmesinin ve Celâleddin Karatay ile kurduğu dayanışmanın psikolojik yansımalarını incelemek gerekmektedir. II. İzzeddin Keykâvus'un Karatay'a karşı tutumunu da kişilerarası ilişkiler kuramı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Karatay'ın İsfahânî'nin en güvendiği adamları arasında bulunması bu durumu tetiklemektedir. II. İzzeddin Keykâvus'un burada da çevresinde gelişen bir tehdide karşı kendisini ve tahtını korumak adına hareket ettiği, Karatay'ın kurmak istediği düzen ile saltanatını bir gördüğü anlaşılmaktadır. İkinci olarak ise kardeşi Rükneddin Kılıçarslan'la yaşadığı mücadelenin psikolojik yansımalarını incelemek gerekmektedir. Meliklik döneminden itibaren bir arada yaşadığı, aynı bölgede yöneticilik yaptığı ve birlikte büyüdüğü kardeşiyle ilişkilerin gerilmesinin duygusal bir yansıması meydana gelmiştir. Savaş sonrası iki kardeşin bir araya gelerek ağlamaları bu durumu açıkça göstermektedir. Bu durum II. İzzeddin Keykâvus duygusal yanının ağır basmasından dolayı mı kardeşini affetmiştir sorusunu akıllara getirmektedir. Psikolojik olarak insanlar yapıları gereği birbirleriyle mücadele etme, rakip görme ve hatalar yaparak duygusal anlamda üzülmeye eğilimindedirler. Karşısındaki kişiyle yakınlık durumu, iletişim bağı, yapılan hataların etkisi ve mücadelenin iki tarafın dışında başlaması gibi etmenlerden kaynaklı olarak affetme duyguları da gelişmiştir³⁹. Bu doğrultuda iki kardeşin birbirleriyle yakınlığı ve küçük yaşlarda bulunmaları duygusal bir yaklaşımın meydana geldiğini göstermektedir. Ayrıca yaşanmış mücadelenin devlet adamlarının kışkırtmasıyla ortaya çıkması da II. İzzeddin Keykâvus'un kardeşini affetmesinde etki ettiğini düşündürmektedir.

Karatay'ın oluşturduğu bu sistemde üç kardeş aynı anda tahta çıkmış, hutbelerde ve sikkelerde isimler ortak kullanılmıştır. Ayrıca yapılacak inşaatlardaki kitabelerde de üç kardeşin isimlerinin geçmesi kararlaştırılmıştır⁴⁰. Osman Turan'a göre asıl sultan II. İzzeddin Keykâvus olarak kalmış, diğer kardeşler de yardımcı olarak görev yapmışlardır⁴¹. Böylelikle II. İzzeddin Keykâvus hem kendisine ve tahtına karşı oluşan tehditleri ortadan kaldırmış hem de kardeşlerini kontrol altına alarak herhangi bir tehdidin oluşmasını engellemiştir.

Karatay'ın oluşturduğu yeni düzenin işlediği ve herhangi bir karışıklık yaşanmadığı sırada Moğolların kurduğu bir diğer devlet Altın Orda'nın Han'ı Batu'nun elçileri 1252 senesinde Konya'ya gelmiştir. Batu kendisinin vezirliğe atadığı İsfahânî'nin öldürülme sebebi öğrenmek istemiştir. Karatay ise gelen elçilik heyetinin yanında kendi elçilik heyetini göndererek olayları Batu'ya anlatmak istemiştir. Tuğracı Şemseddin Mahmud başkanlığındaki Selçuklu heyeti Batu'nun huzuruna çıkarak yaşanan gelişmeleri anlatmışlardır. Anlatılanlara inanan ve kendisine gösterilen saygıdan hoşlanan Batu ise huzurundaki devlet adamlarına Anadolu'daki yönetimde yeni görevler vermiştir⁴². Ancak bu yeni düzende çatışmaların yaşanmasına ve Moğolların Selçuklu içişlerine karışmalarına neden olmuştur. II. İzzeddin Keykâvus'un vezirliğine ise Kadı İzzeddin getirilmiştir. İbn Bîbî'ye göre iyilik timsali ve II. İzzeddin Keykâvus'u her türlü kötülükten koruduğu aktarılmıştır⁴³.

1253 senesinde Moğol tahtına oturmuş Mengü'nün elçileri Konya'ya gelerek II. İzzeddin Keykâvus'a huzura çıkması gerektiğini bildirmişlerdir. II. İzzeddin Keykâvus Karakurum'a gelmediği takdirde Anadolu'ya yeni bir ordu gönderileceği ve kendisinin tahttan indirileceği de belirtilmiştir. Bu durum karşısında harekete geçen II. İzzeddin Keykâvus yanına kardeşleri ve Karatay'ı da alarak Karakurum'a gitmek için harekete geçmiştir⁴⁴. Heyet Kayseri'ye geldiği sırada Kayseri Subaşı Kadı Seyfeddin Türkeri tarafından karşılanmıştır. İbn Bîbî'ye göre kötü huylu, kötü meziyetli ve kendi çıkarlarını düşünen Türkeri, II. İzzeddin Keykâvus ile yakınlaşarak onu kumara, içkiye ve zevk hayatına alıştırmıştır. Daha sonrasında ise etkisi altına almış

³⁸ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi*, c. 2, çev. Ali Öngül (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2017), 86; İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:124.

³⁹ Naciye Güven, Tuğçe Erdem, "Affetme: Kuramsal Bir Değerlendirme", *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi* 2, sy. 2 (Aralık 2020), 582.

⁴⁰ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000), 28; Anonim *Selçuknâme*, 45; Gregory Abû'l Ferec, *Abû'l – Farac Tarihi*, 2:549; Mustafa Yıldırım, Ali Tekin, "Side Müzesi'ndeki Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkeleri: II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıç Arslan, II. Alaeddin Keykubad Dönemi", *İSTEM* 16, sy. 31(2018): 49-51.

⁴¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 488.

⁴² İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:127-128; Nejat Kaymaz, *Anadolu Selçuklularının İnhitâtında İdare Mekanizmasının Rolü* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), 136; Uyumaz, *Türkiye Selçuklu Devleti'ne Gelen ve Giden Elçiler*, 89.

⁴³ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:131; Mevlânâ Celâleddin Mektuplar, çev. Abdülbaki Gölpınarlı (İstanbul: İnkılâp Yayınları, 1999), 107.

⁴⁴ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:133; Gregory Abû'l Ferec, *Abû'l – Farac Tarihi*, 2:559; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, 248; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 490; Kaymaz, *Anadolu Selçuklularının İnhitâtında İdare Mekanizmasının Rolü*, 138.

ve istediği kişileri devlet görevine aldırmaştır⁴⁵. Diğer dönem kaynaklarında Türkeri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak İbn Bîbî'nin doğrudan şahitlik ettiği olaylara eserinde yer vermesinden dolayı bu bilginin doğruluk payı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca II. İzzeddin Keykâvus'un Kayseri'ye gelmeden önceki süreçte içki içtiğine ve zevkine düşkünlüğüne dair bir bilginin de bulunmaması bu durumu desteklemektedir. Yaşanılanları psikolojik açıdan gaslighting kuramıyla incelemek mümkündür. Bu kurama göre insanlar diğer insanlar üzerinde güç sahibi olmak için kontrol oluşturur, arzularını ve zaafalarını kullanarak istediklerini gerçekleştirirler⁴⁶. Türkeri burada II. İzzeddin Keykâvus'un zaafarından ve yaşının küçüklüğünden faydalanarak kendi otoritesini kurmayı, devlet içerisinde gücünü arttırmayı amaçlamıştır. Böylelikle II. İzzeddin Keykâvus'u manipüle ederek, istediklerini gerçekleştirmiştir. Türkeri'nin bu girişimi Karatay'ın müdahalesiyle son bulmuştur. Daha sonrasında II. İzzeddin Keykâvus ve kardeşlerini Karakurum'a uğurlamış ve kısa bir süre sonra da vefat etmiştir. Vefat haberini alan II. İzzeddin Keykâvus ise Kayseri'ye geri dönmüştür. Mengü'ye durumu anlatan ve itaatini bildiren bir mektup yazarak kardeşi Alâeddin'le göndermiştir⁴⁷.

1254 senesinde Celaledin Karatay'ın vefat etmesiyle kurulmuş olan yeni düzen bozulmuş, kardeşler ve devlet adamları arasında mücadeleler yaşanmış, iktidar hırsları dolayısıyla Moğollar sürekli Selçuklu içişlerine karışmaya başlamıştır. Bu durum II. İzzeddin Keykâvus'un tutumunda değişiklik meydana getirmiş, İsfahânî ve Karatay'a karşı kurduğu psikolojik yakınlığının benzerini kuramamıştır. Böylelikle kendini ve tahtını korumak adına doğrudan mücadele etmeye başlamış, geri planda kalarak güçlenme ve otoritesini oluşturma amacından vazgeçmiştir. II. İzzeddin Keykâvus'un tutumundaki bu değişiklik Moğollarla olan ilişkilerine de yansımış, tavır ve tutumunda farklılıklar meydana gelmiştir.

II. İzzeddin Keykâvus'un Moğollara Karşı Tutumu ve Sürgün Hayatı

II. İzzeddin Keykâvus ile Moğollar arasındaki ilişkiler iki temel etken çerçevesinde şekillenmiştir. Birinci etken yukarıda da belirtildiği üzere, devlet adamlarının tutumlarıdır. Bu kişiler kendi aralarındaki çıkar çatışmaları ve iktidar mücadeleleri sonucunda yönetimde söz sahibi olabilmek adına Moğolların Selçuklu içişlerine müdahalesine zemin hazırlamışlardır. İkinci etken ise II. İzzeddin Keykâvus ile kardeşleri arasındaki münasebetlerde görülmektedir. Devlet adamları arasındaki çekişmeler, Selçuklu tahtına geçecek kişilerin Moğollar tarafından belirlenmesine yol açmıştır. Bu durum, kardeşler arasında yeni mücadeleleri tetikleyerek II. İzzeddin Keykâvus'un tahtını koruma kaygısıyla hareket ettiğini ortaya koymaktadır. Nitekim, Moğol Hanı Mengü'ye gönderdiği kardeşi Alâeddin'in ani ölümü de bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Dönem kaynakları Alâeddin'in ölümü hakkında farklı bilgiler aktarmaktadır. Aksarayî eserinde Alâeddin'in öldürülmesinde II. İzzeddin Keykâvus ve Rükneddin Kılıçarslan'ın parmağı olduğunu aktarmıştır⁴⁸. Ebü'l-Ferec ise kaleme almış olduğu iki eserinde Alâeddin'in yolda maiyetinin gadrine uğradığını ve Ordu'ya yani Batu Han'a varamadan vefat ettiğini dile getirmiştir. Aynı zamanda bu ani vefatta II. İzzeddin Keykâvus'un parmağının olduğunu da aktarmıştır⁴⁹.

Aksarayî ve Ebü'l-Ferec'in aktardığı bilgiler bu ani ölümde II. İzzeddin Keykâvus tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim II. İzzeddin Keykâvus daha öncesinde diğer kardeşi Rükneddin Kılıçarslan'ı kendi yerine Moğollara göndermesi sonucu tahtı tehlikeye düşmüştü. Bir daha böyle bir riski göze almamak adına kardeşi Alâeddin'i ortadan kaldırması son derece olağan gözükmemektedir. Celaledin Karatay'ın meydana getirdiği ortak saltanat sisteminde de asıl sultanın II. İzzeddin Keykâvus'un olması hasebiyle kardeşlerini tek tek ortadan kaldırarak, yeniden devleti tek başına idare etmek istemesi de düşünülmelidir. Ayrıca babası II. Gıyâseddin Keyhüsrev döneminde kendisinin büyük çocuk olmasına rağmen Alâeddin'in veliaht ilan edilmesinden dolayı aralarında düşmanlığın devam etme olasılığı da düşünülmelidir. Bu doğrultuda II. İzzeddin Keykâvus'un içinde bulunduğu psikoloji rakiplerini tek tek ortadan kaldırarak, tahtını korumak adına doğrudan harekete geçtiği anlaşılmaktadır.

Alâeddin'in ortadan kaldırılması sonucu ikili saltanat sistemine geçilmiştir. II. İzzeddin Keykâvus bu süreçten sonra Kayseri'de edindiği alışkanlıklar neticesinde zevke, sefaya, eğlenceye, içkiye ve kadına iyice düşkün bir hale gelmiştir. Ayrıca Hristiyan dayıları Kîr Heye ve Kîr Kadîf'in etkisi altında kalması ve liyakatsiz kişileri devlet yönetimine getirmesi huzursuzluğun çıkmasına etki etmiştir. Bu huzursuzluk neticesinde kardeşi Rükneddin Kılıçarslan ile arası bozulmuş, ikili arasında tartışmalar

⁴⁵ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:134; Sümer, "Anadolu'da Moğollar", 28.

⁴⁶ Thseen Nazir ve Ayşe Özçiçek, "Gaslighting: İki Yüzlü Bir Duygusal İstismarla Yüzleşmek", *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6, sy. 3 (2022): 245.

⁴⁷ Anonim *Selçuknâme*, 45; İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)* II, 136; Ebü'l-Ferec-İbnü'l-İbri, *Târîhu Muhtasari'd-Düvel*, 26; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 491.

⁴⁸ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 30.

⁴⁹ Ebü'l-Ferec-İbnü'l-İbri, *Târîhu Muhtasari'd-Düvel*, 27; Gregory Abû'l-Ferec, *Abû'l-Farac Tarihi*, 2:560.

ve kavgalar meydana gelmiştir⁵⁰. Hristiyan dayılar tarafından ölümle tehdit edilen Rükneddin Kılıçarslan, Kayseri'ye gitmiş ve burada sultanlığını ilan ederek, II. İzzeddin Keykâvus'a başkaldırmıştır⁵¹. Böylece devlet içerisinde iç karışıklıklar bir kez daha meydana gelmiş, iki kardeş arasındaki mücadeleler yeniden başlamıştır.

Bozulan ilişkiler karşısında II. İzzeddin Keykâvus hemen art arda elçilik heyetlerini Kayseri'ye göndermiş, kardeşinin bu hatasından vazgeçmesini istemiştir. Rükneddin Kılıçarslan ise bu sözlere kulak asmayarak bağımsızlığını sürdürmüştür. Böylece savaş hazırlıkları başlamış, iki kardeşin ordusu Ahmedhisar adlı mevkide karşı karşıya gelmişlerdir. Mücadelenin kazananı II. İzzeddin Keykâvus olmuş ve kardeşini Amasya'da zorunlu ikamete tabii tutmuştur⁵². Böylece bir kez daha kendisine karşı gelişen tehdidi ortadan kaldırmış, duygusal yönü ağır basarak kardeşini affetmiştir. Böylelikle kendi savunma hakkını kullanan II. İzzeddin Keykâvus gelen tehlikeyi bastırmış ve kontrol altına almıştır. Daha sonrasında tek başına tahta oturarak iktidarını güçlendirmeye ve otoritesini kurmayı amaçlamıştır. İlk olarak otoritesini sağlamlaştıranı kadar İsfahânî ve Karatay gibi güçlü devlet adamlarıyla hareket ettiği, tahtını tehdit eden unsurları ortadan kaldırdığı ve yönetimi ele geçirdiği anlaşılmaktadır.

II. İzzeddin Keykâvus tek başına tahta geçtikten sonra vezirliğe Kadı İzzeddin'i getirmiş, iç karışıklığa son vermiştir. Bu süreç içerisinde Moğol komutanı olan Baycu Noyan olmak üzere birçok noyan Konya'ya elçiler göndermişler ve Selçuklu hazinesinden para istemişlerdir. II. İzzeddin Keykâvus bu durum karşısında Moğol tehdidin önüne geçmek adına istenilen paraları ödemeyi tercih etmişse de devlet adamlarının tepkileri neticesinde bu durumu engellemek istemiş, Moğol hanedanlığının en yaşlı üyesi olan Batu Han'a elçilik heyeti göndermiştir. Buradaki tutum her zamanki gibi tehdidi uzak tutmak ve etkisini azaltmak olduğu anlaşılmaktadır. Batu tarafından verilmiş olan emirler doğrultusunda Moğol komutanlarının Anadolu'ya girişleri ve para istemeleri yasaklanmıştır⁵³. Böylece kısa süreliğine Moğol tehdidi ortadan kalkmış, devlet yönetimi rahatlamış ve II. İzzeddin Keykâvus da merkezi otoritesini arttırmıştır. Bu süreçte başta Ermeniler olmak üzere Ağaç-erili Türkmenlerin çıkardığı isyanları bastırmış, sınırlarında gücünü ispatlamıştır.

1251 senesinde Moğol tahtına çıkmış olan Mengü Han'ın merkezileşme politikası neticesinde batı fetihleri için kardeşi Hülâgû'yü görevlendirmiştir⁵⁴. Bu durum Anadolu ve Selçuklular üzerinde de derin tesirler oluşturmuştur. Ordusuyla birlikte harekete geçen Hülâgû, Baycu Noyan'a haber göndererek Anadolu'ya gitmesini emretmiştir⁵⁵. Emir doğrultusunda harekete geçen Baycu, II. İzzeddin Keykâvus'a bir elçi göndererek durumdan haberdar etmiştir. II. İzzeddin Keykâvus ise Baycu'nun niyetini anlamak adına Pervâne Nizameddin Hurşid'i elçi olarak göndermiştir⁵⁶. Daha sonrasında ise gelişmeleri devlet adamlarıyla istişare etmeye başlamıştır. Devlet adamlarının bir kısmı Baycu'nun gelişinin bir tehlike oluşturmadığı ve barış içinde yaşanması gerektiğini dile getirmiştir. Bu görüşün aksine Baycu'nun yanında Hülâgû gibi yeni bir gücün varlık gösterdiğini ve savaşılması gerektiğini savunanlar da olmuştur⁵⁷. Bu iki görüş karşısında II. İzzeddin Keykâvus ilk olarak barış yapmayı tercih etmiştir. Ancak Moğollarla savaşmak isteyen Vezir Kadı İzzeddin ve diğer devlet adamlarının, Hristiyan dayılarının ve etrafında bulunan Rumların etkisinde kalarak bu isteğinden geri dönmüş, savaşma kararı almıştır⁵⁸. Mehmet Suat Bal'a göre II. İzzeddin Keykâvus'un bu kararı almasında iki neden bulunmaktadır. Bu nedenlerden ilki Moğollara karşı bir bağımsızlık mücadelesi vermek istemesidir. İkincisi ise kardeşine karşı vermiş olduğu saltanat mücadelesidir. Nitekim kardeşini hapsedtikten sonra bazı emirlerin Baycu'nun yanına kaçarak, kendisine karşı bir sefer düzenlemesini istemişlerdir⁵⁹.

⁵⁰ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:136; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 493.

⁵¹ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 30; Anonim Selçuknâme, 45; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 493.

⁵² İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:141-142; Niğdeli Kadı Ahmet, *el-Veledü's-Şefik Ve'l-Hafidü'l-Halîk*, 1:443; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 31; Ebü'l-Ferec-İbnü'l-İbri, *Târîhu Muhtasari'd-Düvel*, s.27, Anonim Selçuknâme, 45; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 494; Tamara Talbot Rice, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, çev. Tuna Kaan Taştan (Ankara: Nobel Yayınları, 2015), 76.

⁵³ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 31; İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:143, Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, 250; Sümer, "Anadolu'da Moğollar", 28.

⁵⁴ Abulkadir Yuvalı, *İlhanlı Tarihi* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2019), 117.

⁵⁵ Alaaddin Ata Melik Cüveynî, *Tarih-i Cihan Güşa*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013), 497; Müverrih Vardan, *Türk Fetihleri Tarihi*, çev. Hrant D. Andreasyan (İstanbul: Post Yayınları, 2017), 104, A. G. Galstyan, *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, çev. İlyas Kemaloğlu (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2017), 43.

⁵⁶ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 31; Ebü'l-Ferec-İbnü'l-İbri, *Târîhu Muhtasari'd-Düvel*, 27.

⁵⁷ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:144; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 498.

⁵⁸ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:145; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 31; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, 252.

⁵⁹ Mehmet Suat Bal, "Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzeddin Keykâvus Dönemi", *Türk Araştırmaları Dergisi* 24, sy. 38 (2005), 242.

Bal'ın belirttiği bu nedenler doğruluk payı bulunmaktadır. Tahtını korumak ve oluşan tehditleri bertaraf etmek psikolojisi içerisinde bulunan II. İzzeddin Keykâvus, savaş isteyen devlet adamlarının istekleri doğrultusunda Baycu'nun Anadolu'ya geldiğini düşündüğü anlaşılmıştır. Bununla birlikte bu tutumunu savaş psikoloji doğrultusunda da değerlendirilmesi gerekmektedir. Savaşlar vahşet, şiddet, saldırganlık gibi tutumlar dışında savunma, kutsallık, siyasi gibi tutumları da barındırmaktır⁶⁰. II. İzzeddin Keykâvus'un da savunma psikolojisi içerisinde, varlığını ve tahtını korumak için doğrudan harekete geçtiği anlaşılmaktadır. Böylece otoritesini ve hâkimiyetini iyi sağladığını düşünmesi de bu kararı vermesinde başka bir etken olarak değerlendirilebilir.

Savaş hazırlıklarının başlamasıyla ordunun başına Vezir Kadı İzzeddin geçirilmiştir. II. İzzeddin Keykâvus ise doğrudan savaşa katılmak yerine Konya'da kalmayı tercih etmiştir. Savaşın kazanılması durumunda bağımsızlık kazanabileceği gibi kaybedilmesi durumunda da tahtını kaybedeceğinin farkında olarak böyle bir karar aldığı düşünülmektedir. Psikolojik olarak erkekler ailenin devamlılığını, nesiller boyu devam etmesini ve genetik kodlarının aktarılmasını sağlamıştır⁶¹. Bu doğrultuda savaşın kaybedilmesi durumunda bulunduğu yerden ayrılarak, neslinin devamlılığını ve kendi güvenliğini sağlamayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte olumsuz bir durum karşısında halkın ve devlet adamlarının tepkisini kestirememesi, Antalya ve Batı Anadolu sınırlarındaki Türkmenlerden destek alarak yeni bir mücadeleye girişme umuduyla da Konya'da kalmış olabileceği düşünülmelidir. Aksaray yakınlarındaki Sultanhanı civarında gerçekleşen savaşı Moğolların kazanması ve II. İzzeddin Keykâvus'un Konya'yı terk ederek Antalya'ya doğru ilerlemesi bu tespitimizi destekler niteliktedir. Ayrıca Anadolu tamamen Moğol hâkimiyetine girmiş, Rükneddin Kılıçarslan da Moğolların eliyle tahta çıkarılmıştır.

II. İzzeddin Keykâvus, Antalya'ya geldikten kısa bir süre kendini güvende hissetmemiş ve maddi açıdan da zorluklar yaşamaya başlamıştır. İbn Bîbî'nin rivayet ettiğine göre dedesi Sultan I. Alâeddin'in buraya saklamış olduğu hazineyi bulmuştur⁶². Maddi açıdan sorunlarını çözmesinin ardından Hristiyan dayılarının da etkisiyle İznik Rum Devleti'ne sığınmak üzere harekete geçmiştir⁶³.

İznik Rum İmparatoru II. Laskaris ise II. İzzeddin Keykâvus'un sığınma isteğini kabul etmiş ve karşılama için harekete geçmiştir. Kendisinin Konstantinopolis'teki Latinler ile mücadelesinin tıpkı II. İzzeddin Keykâvus'un Moğollara mücadelesine benzemiş olmasından dolayı bu kararı aldığı düşünülebilir. Böylece komşuluk psikolojisi doğrultusunda hareket eden Laskaris'in bu tutumu oldukça önemlidir. Bu durum karşısında II. İzzeddin Keykâvus'un tutumunu psikolojik açıdan bir değerlendirilmesi yapılması mümkün müdür sorusunu akıllara getirmektedir. Soruyu değerlendireceksek ilk olarak aile yapısını ve soyunu devamlılığını sağlamak adına sürgün hayatını seçtiği düşünülebilir. Bir insanın ait olduğu yerden ayrılarak başka bir bölgeye ve devlete gitmesi bu durumu göstermektedir. Ayrıca sürgün hayatını kendisinin seçmesi, gittiği bölgede benliğini geri plana atması gibi etmenler de söz konusudur⁶⁴. Ancak buradaki sürgün yerinin seçiminin tam anlamıyla komşuluk psikolojisi doğrultusunda geliştiğini düşünmekteyiz. Nitekim II. İzzeddin Keykâvus'un sürgün hayatına geçtikten çok kısa bir süre Laskaris'in desteğini sağlamasıyla tekrar ülkesine dönmesi ve tahtını ele geçirmesi bu düşüncüyü desteklemektedir. Üçüncü bir devlete karşı bölge devletlerinin bir arada hareket etmesi ve ortak bir tutum sergilemesi komşuluk psikolojinin önemli bir örneğini karşımıza çıkarmaktadır.

Baycu Noyan ise Anadolu'da otoritesini ve düzenini kurduktan sonra tahta Rükneddin Kılıçarslan'ı çıkarmıştır. Moğolların doğrudan Selçuklu tahtına sultan seçme gelenekleri başlamış, otoritelerini hatırlatan eylemlerde bulunmuşlardır. Nitekim Anadolu'da bulunduğu süre boyunca Rükneddin Kılıçarslan'ı Konya'ya sokmayan Baycu, kendisine bağlı olduğunu hatırlatmıştır. Baycu, Bağdat seferine gitmek üzere Anadolu'dan ayrıldığı sırada Rükneddin'in de Konya'ya girmesine izin vermiştir⁶⁵.

Baycu'nun Anadolu'dan ayrıldığının haberini alan II. İzzeddin Keykâvus, Laskaris'in destek kuvvetleriyle 1257 senesinde Konya'ya gelmiştir. Burada halk tarafından iyi bir şekilde karşılanmış, sürgünden dönen mağlup bir sultandan ziyade muzaffer bir komutan edasıyla şehre girmiştir⁶⁶. II. İzzeddin Keykâvus'un bu şekilde karşılanmasının en önemli sebebi artan Moğol baskısıdır. Onun Moğollara karşı mücadeleye girmesinden dolayı bu baskıyı durdurabileceği algısı oldukça yaygındır. Böylece

⁶⁰ Ofer Zur, "Savaşın Psiko-Tarihi: Kültür, Ruh ve Düşmanın Birlikte Evrimi", *Tarih Okulu Dergisi*, sy. 6 (Ocak-Nisan 2010), 125.

⁶¹ Kaya, *Psiko-Tarih Sezgilerimiz ve Takıntılarımız*, 79.

⁶² İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:149.

⁶³ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:149; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, 253.

⁶⁴ Siegfried Kracauer, *Tarih Sondan Bir Önceki Şeyler*, çev. Tuncay Birkan (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), 103.

⁶⁵ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:151; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 33.

⁶⁶ Georgios Akropolites, *Vekayinâme*, çev. Bilge Umar, (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008), 139; Anonim *Selçuknâme*, 46; İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:152; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, 254; Sümer, "Anadolu'da Moğollar", 32.

kendi aleyhinde gelişen bir durumu lehine çevirmeyi başaran II. İzzeddin Keykâvus otoritesini güçlendirerek, yönetimi kendi elinde tutmayı amaçlamıştır. Rükneddin ise durumdan Moğolları ve Hülâgû'yü haberdar etmek adına İran'a doğru yola çıkmıştır⁶⁷.

Hülâgû'nün huzuruna çıkan Rükneddin Kılıçarslan yanında bulunan adamı Muîneddin Süleyman Pervane ile olanları anlatmıştır. Yaşananlar karşısında Hülâgû ise Anadolu'nun hâkiminin Rükneddin'in olduğunu belirtmiştir. Daha sonrasında ise vermiş olduğu destek kuvvetle birlikte Konya'ya doğru hareket etmesini emretmiştir. Harekete geçen Rükneddin ve Muîneddin ise II. İzzeddin Keykâvus'un öncü birliklerine yenilmişlerdir. Böylece iç karışıklıklar tekrardan yaşanmaya başlamıştır⁶⁸. Öyle ki, II. İzzeddin Keykâvus savunma psikolojisi doğrultusunda tahtını korumak için harekete geçmiştir. Mücadeleler devam ettiği sırada Mengü Han'dan gelen bir mektup neticesinde Hülâgû, II. İzzeddin Keykâvus'a elçilik heyeti göndererek huzuruna çıkmasını istemiştir. Nitekim Mengü, Anadolu'daki karışıklıkları bitirmek istemiş ve iki kardeşin ortak saltanat sürmesini bildirmiştir⁶⁹.

1259 senesinde huzura çıkan II. İzzeddin Keykâvus ve Rükneddin Kılıçarslan adına Selçuklu toprakları ikiye bölünmüştür⁷⁰. Batı toprakları II. İzzeddin Keykâvus'a bırakılırken; doğu toprakları da Rükneddin'e bırakılmıştır. Böylece kısa süreliğine de olsa iç karışıklıklar son bulmuş, Moğollara bağlı sultanlar iktidara gelmiştir. Ancak burada II. İzzeddin Keykâvus'un tam anlamıyla Moğollara bağlılık bildirmediği anlaşılmaktadır⁷¹. İlerleyen süreçlerde Moğolların istediği vergileri göndermemesi ve yeniden mücadeleye girişmesi bu durumu göstermektedir. Ayrıca yeniden otoritesini sağlamak ve tahtını korumak adına Moğollara bağlı bir sultan gibi gözükmeye arzusunda olma ihtimali de yüksektir. Hülâgû'nün Suriye seferine katılması ve bağlılığını bildirmesi bu psikoloji içerisinde bulunduğunu göstermektedir.

Ülkenin yönetiminin ikiye bölünmesinin ardından II. İzzeddin Keykâvus Konya'da; Rükneddin Kılıçarslan ise Kayseri'de tahta oturmuştur. İki yönetimin ortak veziri ve Moğollarla ilişkileri yönetecek kişi de Şemseddin Mahmud Tuğrâî olmuştur. Tuğrâî'nin kısa bir süre sonra vefat etmesi üzerine II. İzzeddin Keykâvus, Moğolların onayını almadan Fahreddin Ali'yi vezir olarak seçmiştir. Rükneddin Kılıçarslan ise Hülâgû'den onay olarak Muîneddin Süleyman Pervane'yi vezir olarak belirlemiştir⁷². Bu durum II. İzzeddin Keykâvus'un doğrudan bağlılık bildirmediğini, şartları kendi lehine kullanarak otoritesini ve bağımsızlığını arttırmak istediğini göstermektedir. Böylece Moğollar karşısında bağımsızlık kazanmak isteğinin sönmediği anlaşılmaktadır.

Devletin tüm işlerini Vezir Fahreddin Ali'ye bırakan II. İzzeddin Keykâvus, Alanya'ya giderek burada zevk ve sefa hayatına dalmıştır. Ayrıca Hristiyan dayılarının da etkisi altında kalması neticesinde devlet işleriyle ilgilemeyi bırakmış, kurmuş olduğu düzenin devamlılığını sağlayamamıştır. Bu sırada Hülâgû vergilerini tahsil etmek adına elçilik heyetini Konya'ya göndermiştir. II. İzzeddin Keykâvus'u Konya'da bulamayan elçiler doğrudan Alanya'ya gitmişler ve burada huzura çıkmışlardır. Elçilik heyeti vergileri tahsil etmeye geldiklerini bildirmeleri üzerine II. İzzeddin Keykâvus, yollarının üzerinde ilk olarak kardeşinin olduğunu ve ilk ondan vergiyi tahsil etmeleri gerektiğini söyleyerek elçilik heyetini geri göndermiştir. Rükneddin Kılıçarslan'ın huzuruna çıkan elçilerin olanlardan bahsetmesi üzerine Muîneddin Süleyman Pervane harekete geçmiş ve Selçuklu topraklarının tamamının yönetimini ele geçirmek için harekete geçmiştir. Gelişmelerden haberdar olan Hülâgû ise doğrudan II. İzzeddin Keykâvus'a bir mektup yazarak, huzuruna çıkmasını bildirmiştir. Mektubu alan II. İzzeddin Keykâvus ise doğrudan kendisi gitmek yerine Saltanat Nâibi Yâvtâş'ı göndermiştir. Yâvtâş'ın yola çıktıktan kısa bir süre sonra geri dönmüş ve Moğollara karşı II. İzzeddin Keykâvus'u kıskırtmıştır. Böylece iki taraf arasındaki mücadeleler yeniden başlamış, Hülâgû'nün emri doğrultusunda Alıncak Noyan Anadolu'ya hareket etmiştir⁷³.

II. İzzeddin Keykâvus ve Rükneddin Kılıçarslan arasında yaşanan mücadelelerin tamamında devlet adamları ve Moğolların etkisinin olduğu görülmektedir. Bu durum iki tarafında kendi etrafındaki kişilerin etkisinde kalarak hareket ettiklerini göstermektedir. Kitleler halinde ilişkilerin oluşturulması, savaş ya da barışa karar verilmesi gibi ortak bir payda da buluşulması mücadelelerin kısır döngü içerisinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Psikolojik anlamda kitlelerin kendilerini özelleştirme,

⁶⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 504.

⁶⁸ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:152-153; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 45; Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi*, 2:90; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 504.

⁶⁹ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:154; Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi*, 2:91; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 508.

⁷⁰ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi*, 2:91.

⁷¹ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:155; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 508; Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, 257.

⁷² İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:156.

⁷³ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:158-159; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 49-52; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 512.

varlıklarını koruma ve birbirlerini etkilemesi söz konusu olmuştur⁷⁴. Böylece yaşanan bu mücadelelerde kısır döngü kadar kitlelerin savaşı da olmuş, II. İzzeddin Keykâvus ve Rükneddin Kılıçarslan'ında kitlelerden etkilenmişlerdir.

Eric H. Erikson'a göre insanlar kimliklerini oluşturdıkları sırada içerisinde bulundukları gruplardan etkilenmişler, psikolojik ve biyolojik gelişmelerini bu çerçevede tamamlamışlardır. Böylece kendilerini ispat etme, savunma, iletişim kurma gibi birçok özelliklerini de bu çerçevede geliştirmişlerdir⁷⁵. Erikson'un bu çıkarımı doğrultusunda II. İzzeddin Keykâvus'un izlediği politikalar ve aldığı kararlarda kimliğinin oluşması sırasında psikolojisinin de etkilendiği düşünülmektedir. Tahta geçtiği andan itibaren çevresine karşı hem uyum sağlayarak destek almış hem de savunma halinde bulunmuştur. Devlet adamlarının iktidar mücadeleleri ve Moğollarla olan iş birlikleri neticesinde yeni bir ittifak arayışında olmuş, Hülâgû ile yeniden karşı karşıya gelmesi durumunda bölge devletlerinden Mısır merkezli Memlûkler ve Altın Orda ile bir ittifak kurmayı amaçlamıştır.

Kaynaklarda Memlûk Sultanı Baybars ile II. İzzeddin Keykâvus'un iletişiminin başlaması hakkında çeşitli rivayetler vardır. Memlûk müellifleri Yûnînî (ö.1242) ve İbn Abdüzzâhir (ö.1293) bu ilişkiyi başlatanın Baybars olduğunu aktarmışlardır⁷⁶. Selçuklu müellifi İbn Bîbî ise artan Moğol baskısı neticesinde bu ilişkiyi II. İzzeddin Keykâvus'un başlattığını belirtmiştir⁷⁷. Konumuz gereği buradaki ayrım hakkında detaylı bilgiler verilmeyecektir. Ancak iki tarafında bu ittifakı kurmak istemeleri psikolojik anlamda Moğol algısının etkisini göstermektedir. Moğolların öteki ve kötü olarak algılanması, tehlikeli görünmeleri ve bölgenin ortak bir travması haline gelmelerinden dolayı politik yakınlaşmadaki psikolojik unsurları teşkil etmişlerdir⁷⁸. Yakınlaşma sırasında iki devletin uzak coğrafyalarda varlık göstermeleri, karadan sınırlarının bulunmaması ve göndermiş oldukları elçilerin uzun süren bir yol izlemeleri iletişimde aksaklıklar meydana getirmiştir. İki devlet arasında görüşmelerin sürmesine rağmen kurulmuş ittifak doğrudan bir hamle yapamamıştır. Bu durumun farkında olan II. İzzeddin Keykâvus ise Türkmen beyi Ali Bahadır'la da iletişim kurmuş, Alıncak Noyan'ın gelen ordusu karşısında hazırlıklarda bulunmuştur.

II. İzzeddin Keykâvus, Alıncak Noyan'a karşı ordusunu Ali Bahadır'ın komutasına teslim ederken, bir yandan da Memlûk Sultanı Baybars ile temaslarını sürdürmeye devam etmiştir. Böylece kendisini çift yönlü güvence altına alarak hem Anadolu'daki hâkimiyetini sağlamlaştırmayı hem de Moğollar ile kardeşi Rükneddin Kılıçarslan'ın bertaraf etmeyi hedeflememiştir. Ayrıca ordunun başında bulunmaması, muhtemel bir başarısızlık durumunda ailesiyle birlikte güvende kalmak isteğini yansıtmaktadır. Bu tutum II. İzzeddin Keykâvus'un ailesinin devamlılığını sağlamak istediğini ve savaşın olumsuz sonuçlanması durumunda yeniden sürgünde yaşayabileceğini göstermektedir.

1262 senesinde iki ordu Altın-aba Kervansarayı civarında karşı karşıya gelmiştir. Mücadeleden Ali Bahadır mağlup ayrılmış, II. İzzeddin Keykâvus'un Moğollara karşı son hamlesi de başarısız olmuştur. Bu durum karşısında II. İzzeddin Keykâvus, yukarıda da belirtmiş olduğumuz nedenlerden ötürü çareyi ülkesinden kaçmak ve başka bir bölgede sürgün hayatı yaşamakta bulmuştur.

Ülkesinden ayrılma kararı alan II. İzzeddin Keykâvus'un nereye gideceğine dair iki seçeneği bulunmaktadır. İlk seçenek ittifak girişiminde bulunduğu Memlûklerin hâkim olduğu Mısır'dır. İkincisi ise Rumların hüküm sürdüğü Konstantinopolis'tir. II. İzzeddin Keykâvus burada Konstantinopolis'e sığınmayı tercih etmiştir. Kaynaklarda neden Mısır değil de Konstantinopolis'i seçtiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak daha öncesinde de Rumlara sığınması, Hristiyan dayılarının etkisinde kalması, komşuluk psikolojisinin ağır basması, Mısır'ın bildiği bir coğrafya olmaması gibi etkenler Konstantinopolis'i seçmesinin nedenleri arasında gösterilebilir. Neslinin devamı ve kendini güvende hissetmek istemesi dolayısıyla bildiği bir coğrafyaya gitmesi son derece olağandır.

1262 senesinde Konstantinopolis'e ulaşan II. İzzeddin Keykâvus, Bizans İmparatoru VIII. Mihael Paleologos tarafından iyi bir şekilde karşılanmıştır. İlk olarak Mihael'in sarayına götürülmüş ve burada dilediği gibi yaşayabileceği bildirilmiştir. Daha sonrasında eski Türklerde hükümdarlık alâmetlerinden sayılan kırmızı potinler II. İzzeddin Keykâvus'a giydirilmiş ve esir bir sultan olduğu algısı oluşturmak istenmiştir⁷⁹. Böylece psikolojik anlamda da üstünlük kurularak, sürgün hayatının unutturulmadığı görülmektedir. Tahtını bırakarak sürgün hayatını seçen II. İzzeddin Keykâvus ise gelmiş olduğu topluma ve kültüre yabancılaşma duymadığından dolayı kolayca uyum sağlamıştır. Ancak gönüllü sürgün hayatını seçmiş her insan gibi psikolojik anlamda etkilendiği, kendini yaşadığı topluma ait hissedemediği ve toplumunda onu kendileri gibi görmediği

⁷⁴ Hüseyin Güleş, vd., "Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi* 4, sy. 1 (2012), 116.

⁷⁵ Eric H. Erikson, *Identity: Youth and Crisis* (New York: W.W. Norton Company, 1968), 139.

⁷⁶ İbn Muhammed Yûnînî, *Early Mamluk Syrian Historiography Yûnînî's Dhaly Mirat Al-Zaman (English and Arabic Edition)*, c. 2, haz. Lio Guo (Brill: New York, 1998), 160; Muhyiddin b. Abdüzzâhir, *er-Ravzu'z-Zahir fi Sireti'l-Meliki'z-Zahir*, (Riyad: 1972), 126.

⁷⁷ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:158.

⁷⁸ Deniz Ülke Arıboğan, "Politik Karar, Tutum ve Davranışlarımızı Bireyselden Toplumsala Uzanan Bir Yelpazede Anlama ve Açıklama Kılavuzu Olarak Politik Psikoloji", *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2020), 54.

⁷⁹ Tamara Talbot Rice, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, 77; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 515.

anlaşılmaktadır⁸⁰.

II. İzzeddin Keykâvus'un sürgün hayatı devam ettiği sırada Memlûkler ile Altın Orda arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Kurulmuş bu ittifak II. İzzeddin Keykâvus'un yaşamını da etkilemiş, Hülâgû'nün bölgedeki politikaları neticesinde Mihael ile yakınlaşması söz konusu olmuştur. Bu durum karşısında denge politikası izlemeyi tercih eden Mihael'in hem Memlûkler ile Altın Orda'ya hem de Moğollara karşı aynı mesafede durmaya çalışmıştır⁸¹. Ancak Konstantinopolis'te Moğol ve Memlûk elçilerinin karşılaşması neticesinde bu denge siyasetinden vazgeçmiş, Memlûk elçileri ile II. İzzeddin Keykâvus'u tutuklatmıştır⁸². Bu durum Mihael'in II. İzzeddin Keykâvus'u gözetim altında tuttuğunu ve kendisi hakkında her kararı verebileceğini göstermektedir. Trakya bölgesinde bulunan ve Karadeniz'e kıyısı bulunan Enez/Ainos Kalesi'nde⁸³ tutuklu bulunan II. İzzeddin Keykâvus, halasıyla evli olan Altın Orda Han'ı Berke'nin komutanı Nogay'ın düzenlemiş olduğu sefer neticesinde kurtarılmıştır. Altın Orda himayesine girdikten sonra Kırım'a yerleştirilmiş ve 1279 senesindeki vefatına kadar burada yaşamıştır⁸⁴.

Tahta çıktığı andan itibaren tahtını ve kendini güvence altına almak adına devlet adamları ve diğer devletlerle ilişkilerde bulunan II. İzzeddin Keykâvus'un yaşamı sürgünde son bulmuştur. Buraya kadar ki kısımda yaşantısındaki olaylar hakkında bilgiler verilmiş, bu olaylar psikolojik kuramlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece konunun bütünlüğü bozulmayarak II. İzzeddin Keykâvus'un psikolojisini etkileyen olaylar aktarılmaya çalışılmıştır.

II. İzzeddin Keykâvus'un Psikolojik Profili

II. İzzeddin Keykâvus'un psikolojik durumu ve kişilik özellikleri Selçuklu tarihinde beklenmedik ve ilk kez yaşanan olaylara yol açmıştır. Bu başlık altında kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında II. İzzeddin Keykâvus'un psikolojik profili incelenecektir. Ancak çalışmamıza konu olan kişinin geçmiş bir dönemde yaşamış olması, klinik gözlem yapma imkânının olmaması ve dönem kaynaklarının kısıtlılığı göz önünde bulundurulduğunda yapılacak teşhislerin kesinlikten ziyade bir değerlendirme olarak ele alınması gerektiği vurgulanmalıdır.

Kaynaklardan elde edilen veriler ve psikolojik teşhisler doğrultusunda II. İzzeddin Keykâvus'u antisosyal kişilik bozukluğu teşhisi üzerinden değerlendirilmesi düşünülmektedir. Bu teşhisin konulduğu kişiler genelde kendilerini ön planda tutarak başkalarının haklarını ellerinde alma, sık sık yalan söyleme, otoriteye karşı itaat etmeme, sorumluluk almama, güven vermeme ve kişisel çıkarları doğrultusunda verdiği sözleri tutmama, diğer kişileri kandırma gibi özelliklere sahiptirler⁸⁵. Genel olarak bu özellikler ise çocukluk ve ergenlik çağlarında belirtilerini göstermesiyle birlikte genetik yollarla nesilden nesle aktarılmaktadır⁸⁶. II. İzzeddin Keykâvus'un içinde bulunduğu savunma tutumu doğrultusunda devlet adamlarıyla, Moğollarla, diğer devletlerle ve kardeşleriyle ilişkilerinde kendisini ön planda tutmasından dolayı bu teşhis doğrultusunda hareket edilmiştir.

İnsanlar, hayatlarının ilk anlarından itibaren öğrendiği her şeyi beynin alt kısmına depolamaktadır. Anne karnında varlık göstermeleriyle duygusal hisleri oluşmaya başlamış, karakter ve kişilik özelliklerinin gelişmesini sağlamıştır. Böylece hissedilen duygular doğrultusunda psikolojik profilleri de şekillenmiştir⁸⁷. Bu durumu tetikleyen en önemli etken ise anne ile baba arasındaki iletişimdir. Kaynaklarda II. Gıyâseddin Keyhüsrev ile annesi Berdulîye Hatun arasındaki ilişki hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in diğer eşi Gürcü Hatun'a beslediği sevginin kaynaklara yansımından dolayı ilişkilerinin zayıf olduğu düşünülmektedir. Liderlik vasıfları taşıyan ve büyük çocuk olan II. İzzeddin Keykâvus yerine Gürcü Hatun'un oğlu Alâeddin'i veliaht ilan etmesi de bu durumu desteklemektedir. Mutsuz bir aile ortamında büyüyen, annesi ile babası arasındaki ilişkinin bitmesine şahit olan ve tek ebeveyn tarafından yetiştirilen her bireyde antisosyal kişilik bozukluğu teşhisine rastlanmaktadır⁸⁸. II. İzzeddin Keykâvus'un annesi tarafından yetiştirilmesi ve babası ile arasının bozuk

⁸⁰ Sürgündeki bir insanın psikolojik durumu hakkında bilgi için bkz. Siegfried Kracauer, *Tarih Sondan Bir Önceki Şeyler*, 103.

⁸¹ Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), 268.

⁸² Muhyiddin b. Abdülzâhir, *er-Ravzu'z-Zahir fi Sireti'l-Meliki'z-Zahir*, 218-219.

⁸³ Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, c. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019), Resim 6.

⁸⁴ İbn Bîbî, *el-Evâmîrü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye* (*Selçuknâme*), 2:161; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, 57; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 518.

⁸⁵ Yıldız Bilge, Birgül Sena Mayda, "Antisosyal Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması", *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi* 7, sy. 13 (2023), 76; *Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı [DSM-5]*, çev. Ertuğrul Köroğlu, (Ankara: HYB Yayınları, 2014), 331; Robert A. Baron, *Psychology The Essential Science*, (Massachusetts: Allyn&Bacon, 1989), 428-430.

⁸⁶ *Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı [DSM-5]*, 331.

⁸⁷ Kaya, *Psiko-Tarih Sezgilerimiz ve Takıntılarımız*, 8; Sinan Bayraktar, Ertuğrul Köroğlu, *Kişilik Bozuklukları*, (Ankara: HYB Yayınları, 2007), 44.

⁸⁸ Beril Yavuz Bozdağ, Müjdat Avcı, "Mükerrer Suçluluk, Davranım Bozukluğu ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu'nun Ortak Değişkenleri

olması da nu teşhisin davranışlarını sergilediğini göstermektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda babası II. Gıyâseddin Keyhüsrev'e de bu teşhisin konulması⁸⁹, genetik yollarla II. İzzeddin Keykâvus'a da geçtiğinin göstergesidir. Tahta geçmeleri sırasında benzer olayları yaşamaları ve aynı tepkileri vermeleri, bu kişilik bozukluğunun II. İzzeddin Keykâvus'a miras kaldığını göstermektedir.

II. İzzeddin Keykâvus'un tahta geçişi sırasında kardeşi Alâeddin'le yaşadığı mücadeledeki tutumu oldukça önemlidir. Antisozyal kişilik bozukluğu olan kişilerde kendilerine sürekli haksızlık yapıldığı, sonuçları ne çıkarsa çıksın haksızlığa karşı durarak bu duruma son verme düşüncesi hâkim olmaktadır⁹⁰. Bu doğrultuda devlet adamlarının desteğini alan II. İzzeddin Keykâvus, iktidarını güçlendirmek adına geri planda kalmıştır. Şemseddin İsfahânî ya da Celaleddin Karatay'ın iktidarını kendi iktidarıyla özdeşleştirmesi ve oluşan tehditlerde ya da mücadelelerden güçlenerek ayrılması psikolojik anlamda bu davranışsal bozukluğu teşhisini göstermektedir. Zira tahtını kaybetme korkusunun söz konusu olması ve kardeşi Rükneddin Kılıçarslan'ın her fırsatta Moğolların desteğiyle mücadeleye girişmesinden dolayı çıkarları doğrultusunda devlet adamlarını kullandığı anlaşılmaktadır. Böylece iktidarını güçlendirerek, Moğollara karşı verdiği mücadelenin etkisini arttırmıştır. Daha sonraki süreçte Moğollara karşı yenilmesi ve tahtını kaybetmesi korkusunu daha da arttırmıştır. Böylece kısa süreliğine Moğollara bağlılık bildirmesiyle, otoritesini tesis ettiği ve yeniden mücadeleye giriştiği anlaşılmaktadır. Memlûk Sultanı Baybars, Altın Orda Han'ı Berke ve Bizans İmparatoru VIII. Mihael ile oluşturduğu ilişkiler bu çerçevede gelişmiş, Moğollar karşısında iktidarını korumak adına çeşitli yollar aramıştır.

Antisozyal kişilik bozukluğu teşhisi konulan bireyler, karşısındaki kişiler üzerinde hâkimiyet kurmadıkları sürece, bu kişilerin kendileri üzerinde hâkimiyet kuracaklarına inanırlar. Bu durum onları başkaları üzerinde güç ve kontrol oluşturma girişimlerine yönlendirir⁹¹. Böylece sürekli olarak savunma psikolojisi doğrultusunda, varlıklarını muhafaza etmek adına her yolun mübah olduğu algısını benimsedikleri görülmektedir. Bu durum II. İzzeddin Keykâvus'un kardeşi Alâeddin'in ölüm emrini verme ihtimalini yükseltmektedir. Veliaht seçimleriyle itibaren aralarında oluşan rekabetten dolayı saf dışı bırakma isteğini açıkça göstermektedir. Antisozyal kişilik bozukluğu olan bireylerin intikam alma isteğinin baskın olması ve yaptığı işlerin sonuçlarından kendilerini sorumlu tutmamaları da⁹² II. İzzeddin Keykâvus'un davranışını açıklar niteliktedir. Bu doğrultuda diğer kardeşi Rükneddin Kılıçarslan'ı kendisine karşı giriştiği mücadeleler sonucunda onu affetme sebebi neydi? Sorusu akıllara gelmektedir. Babasından miras kalan bu davranış bozukluğunun anne karnından itibaren oluşması, anne ile baba arasındaki ilişkiler, babasının kardeşi Alâeddin'in annesine karşı derin sevgi beslemesi ve Alâeddin'in veliaht ilan edilmesi mücadelelerin ana sebebi olmuştur. Böylece II. İzzeddin Keykâvus'un genetik yolla ve alt beyine kaydettiği duygular doğrultusunda Alâeddin'den hiç hazzetmediği anlaşılmaktadır. Bu çıkarım doğrultusunda ona karşı merhamet göstermediği ve Rükneddin Kılıçarslan'a karşı daha merhametli, duygusal ve anlayışlı bir tutum sergilediği görülmektedir.

Antisozyal teşhisi konulan kişilerin bir diğer özelliği ise sorumluluk almaktan kaçmak olmuştur. Ayrıca içki, zevk ve eğlenceye karşı da düşkünlüğünden dolayı dönemsel şartlar ve olaylarla da ilgilenmemişlerdir⁹³. İbn Bîbî, II. İzzeddin Keykâvus'un Kayseri'ye gittikten sonra alkole ve eğlence hayatına alıştığını belirtmektedir⁹⁴. Daha sonraki süreçlerde Hristiyan dayılarının da etkisi altında kalarak bu alışkanlıklarını devam ettirmesi ve devlet işleriyle ilgilenmemesi II. İzzeddin Keykâvus'a koyduğumuz teşhisi doğrulamaktadır. Ayrıca Moğollara karşı giriştiği mücadelelerde ordusunun başında yer almaması da sorumluktan kaçtığının ve kendisini güvende tutmak istediğini göstermektedir. Ancak Baybars ile iletişim kurarak bir ittifak oluşturmaya yaşanan olayları takip ettiğini ve sorumluluktan da kaçmadığını göstermektedir. Bu tutumunu kendi çıkarları doğrultusunda ve güvenliğini sağlamak adına gerçekleştirmiş olabileceği ihtimal dahilindedir. Nitekim Moğollara karşısında aldığı iki yenilgide de kaçmayı ve sürgün hayatı yaşamayı tercih etmesi güvenliğini ile nesillerinin devam etmesini ön planda tuttuğunu, yenilgiler sonrasında sorumluluk almaktan kaçtığını ortaya koymaktadır.

Antisozyal kişilerin toplumu kendilerine göre tasarlamaları ve tehdit unsurlarını ortadan kaldırmaları dışında psikolojik

Üzerine Bir Derleme", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 15, sy. 24 (Nisan 2020), 2920.

⁸⁹ II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in kişilik ve psikolojik özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zühal Şen, "Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Karakter İncelemesi", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 14 (Bahar 2021), 255-284.

⁹⁰ Sinan Bayraktar, Ertuğrul Köroğlu, *Kişilik Bozuklukları*, 51; Mehmet E. Sardoğan, Canani Kaygusuz, "Antisozyal Kişilik Bozukluğu Tanısı Almış ve Almamış Olan Bireylerin Duygusal Zekâ Düzeyleri Açısından İncelenmesi", *Ege Eğitim Dergisi* 7, sy. 1 (2006), 88.

⁹¹ Donald K. Routh, John M. Reisman, "Clinical Psychology", In *Handbook of Psychology: Volume 1, History of Psychology*, haz. Donald K. Routh, John M. Reisman (New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2003), 340; Sinan Bayraktar, Ertuğrul Köroğlu, *Kişilik Bozuklukları*, 47, 51.

⁹² Murat Erdem, Barbaros Özdemir, Cemil Çelik, Adem Balıkcı, Türker Türker, Kamil Nahit Özmenler, "Antisozyal Kişilik Bozukluğu Olgularının Şiddet Suçu Niteliğine Göre Mizaç ve Karakter Özellikleri", *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 13 (2010), 114.

⁹³ Karen J. Derefinko, Thomas A. Widiger, "Antisocial Personality Disorder", *The Medical Basis of Psychiatry*, ed. Hüseyin Fatemi, Paula J. Clayton (New York: Springer Press, 2016), 234; Sinan Bayraktar, Ertuğrul Köroğlu, *Kişilik Bozuklukları*, 59.

⁹⁴ İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*, 2:134.

anlamda bireysel kimlikleri de ön planda olmuştur. Bu kimliğin oluşumunda genetik yapının ve biyolojik kişiliklerin katkısı önemli bir yer edinmiştir. Ancak bireyselliğin oluşmasında toplum normlarının da katkısı fazladır. Bireylerin toplum içerisindeki konumları ve aidiyet hissettikleri gruplarda edinilmiş tecrübeler neticesinde birey, birey olduğunun farkına varmıştır. Böylece psikolojik açıdan genetik kodlarla gelmiş bir mirasın yanı sıra kendi psikolojisini yönetmeyi, geliştirmeyi ve kontrol altında tutmayı başarmıştır. Ayrıca toplum içerisinde kendisini ispat etme, savunma, iletişim kurma gibi birçok özelliğini de geliştirmiştir⁹⁵. Bu doğrultuda II. İzzeddin Keykâvus'un genetik kodlarla gelişen psikolojisini ve Antisosyal kişiliğini kontrol ederek, başarısızlıklarına rağmen içinde bulunduğu şartlar doğrultusunda hareket ettiğini ve bilinçli bir şekilde kararlarını uyguladığını göstermektedir. Öncelikle kendini zararsız göstererek, gerçekleşen olayları iyi analiz etmiş ve daha sonrasında da harekete geçmiştir. Başarısız olduğu girişimlerde de af dileyerek, eski düzene geri dönmüştür. II. İzzeddin Keykâvus'un bu tutumu Antisosyal kişilik bozukluğuna sahip bireylerde de gözlemlenmiştir⁹⁶.

II. İzzeddin Keykâvus'un, Moğollara karşı mağlup olmasından sonra hiçbir sorumluluk altına girmeyerek ülkesini terk etmesi ve gönüllü olarak sürgün yaşamını tercih etmesi hayatında kırılma noktası olmuştur. Zira bir daha ülkesine geri dönememiş, gittiği devletlerde mağlup bir sultan psikolojisine bürünmüştür. Tüm benliğini, kültürünü, yaşadığı çevreyi ve iktidarını geride bırakması tüm zihin yapısını ve psikolojisini etkilemiştir. Nitekim sürgün hayatı yaşamış birçok kişide kendi toplumunu özlemle anmakta, içerisinde bulunulan topluma aidiyet hissetmemekte ve o toplumunda o kişi yabancılaşmaktadır. Bu durumun II. İzzeddin Keykâvus için de geçerliliğini, Hristiyan kültürüne yabancılık çekmese bile devletlerin uyguladığı politikalar neticesinde yaşamı etkilenmiştir. Antisosyal kişilik bozukluğunun yanı sıra mağlup bir sultan psikolojisi içerisinde de olmuştur.

Sonuç

II. İzzeddin Keykâvus melikliğinden itibaren çeşitli psikolojik durumlarla karşılaşmıştır. Babası II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Gürcü Hatun'a olan aşkıdan dolayı Alâeddin'i tahta geçirmesini içselleştiren II. İzzeddin Keykâvus'un savunma psikolojisine geçtiği görülmektedir. Babasının ölümü sonrası devlet adamları arasındaki mücadelelere karışmamasının nedeni de bu olduğu düşünülmektedir. Böylece kendisinin göstermiş olduğu liderlik vasıfları ve kolay kontrol edilebilir imajı doğrultusunda tahta çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

Şemseddin İsfahânî ve Celaleddin Karatay'ın devlet yönetiminde yükselmeleri ve devlet kademelerine kendi adamlarını atamaları diğer emirler ve yöneticilerle mücadeleler yaşamalarına neden olmuştur. Aynı zamanda her geçen gün Moğolların Selçuklular üzerinde otoritelerini arttırmaları ve gelişen hoşnutsuzluklar II. İzzeddin Keykâvus'un ruhsal yapısını etkilediği anlaşılmıştır. Saltanatı elinde tutarak, kendi güvenliğini sağlamak adına tehdit olarak gördüğü herkesi ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda almış olduğu kararlar hem Moğollarla hem de kardeşleri Alâeddin ve Rükneddin Kılıçarslan'la çatışmalar yaşamasına neden olmuştur.

İçki ve eğlenceye düşkün olmasından dolayı liyakatsiz kişileri yanında barındırmış, devlet kadrolarında görevlendirmiştir. Ortaya koymuş olduğu bu tutumundan dolayı saltanatı sırasında doğru kararlar alamamış, Moğollara karşı girişmiş olduğu mücadeleler sonucunda iki defa ülkesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Zaafları ve kötü alışkanlıklarının etkisinin artması neticesinde daha öncesinden kendisini desteklemiş olan halkının da güvenini kaybetmiş, Moğollarla karşı verdiği mücadelede ülkesinde güvensiz bir ortamın meydana gelmesini sağlamıştır.

Melikliği döneminden itibaren babasına duyduğu güvensizlik, annesi tarafından yetiştirilmesi, aile ve devlet içerisinde yaşanan çatışmalar gibi durumlar çerçevesinde II. İzzeddin Keykâvus'un psikolojik durumu incelendiğinde günümüz teşhislerinden Antisosyal Kişilik Bozukluğu belirtileriyle örtüştüğü anlaşılmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

⁹⁵ Eric H. Erikson, *Identity: Youth and Crisis*, 139.

⁹⁶ Ayhan Songar, *Psikiyatri* (İstanbul: Gül Matbaası, 1971), 485; Meryem Karaaziz, Sonay Eroğulları, "Antisosyal Kişilik Bozukluğu ve BDT Terapisi Üzerine Sistemik Derleme", *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi* 7, 10 (2024), 788.

Kaynaklar

- Alaaddin Ata Melik Cüveynî. *Tarih-i Cihan Güşa*. Çeviren Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- Alican, Mustafa. "Psikotarih". İçinde *Tarih İçin Metodoloji*. Editör. Ahmet Şimşek. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022, 255- 264.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı [DSM-5]*. Çeviren Ertuğrul Köroğlu. Ankara: HYB Yayınları, 2014.
- Anonim *Selçuknâme*. Çeviren Halil İbrahim Gök ve Fahrettin Coşguner. Ankara: Atıf Yayınları, 2019.
- Arıboğan, Deniz Ülke. "Politik Karar, Tutum ve Davranışlarımızı Bireyselden Toplumsala Uzanan Bir Yelpazede Anlama ve Açıklama Kılavuzu Olarak Politik Psikoloji". *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. sy. 10 (2020): 37-62.
- Ayönü, Yusuf. *Selçuklular ve Bizans*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.
- Aytekin, Halil ve Aytekin, Tuğçenur. "Alfred Adler'in Bireysel Psikoloji Kuramı ve Temel İlkeleri". *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi* 5, sy. 1 (2023): 40-47.
- Bal, Mehmet Suat. "Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzeddin Keykâvus Dönemi". *Türk Araştırmaları Dergisi* 24, sy. 38 (2005): 239-258.
- Baron, Rober A. *Psychology The Essential Science*. Massachusetts: Allyn&Bacon, 1989.
- Bayraktar, Sinan ve Ertuğrul Köroğlu. *Kişilik Bozuklukları*. Ankara: HYB Yayınları, 2007.
- Bilge, Yıldız ve Birgül Sena Meyda. "Antisosyal Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması". *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi* 7, sy. 13 (2023): 75-91.
- Bloch, Marc. *Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği*. Çeviren Ali Berkay. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- Bozdoğan, Beril Yavuz ve Müjdat Avcı. "Mükerrer Suçluluk, Davranım Bozukluğu ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu'nun Ortak Değişkenleri Üzerine Bir Derleme". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 15, sy. 24 (Nisan 2020): 2912-2936.
- Cahen, Claude. *Osmanlılardan Önce Anadolu*. Çeviren Erol Üyepazarcı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.
- Certeau, Michel de. *Tarih ve Psikanaliz*. Çeviren Ayşegül Sönmeyaz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- Çelikkol, Ahmet. *Tarih Psikiyatri Divanında*. İstanbul: Umut Matbaası, 2002.
- Derefinko, Karen J. ve Thomas A. Widiger. "Antisocial Personality Disorder", In *The Medical Basis of Psychiatry*. Editörler Hüseyin Fatemi, Paula J. Clayton. 229-245. New York: Springer Press, 2016.
- Erdem, Murat, vd. "Antisosyal Kişilik Bozukluğu Olgularının Şiddet Suçu Niteliğine Göre Mizaç ve Karakter Özellikleri". *Klinik Psikiyatri Dergisi*, sy.13 (2010): 113-118.
- Erikson, Eric H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton Company, 1968.
- Elban, Mehmet. "Tarihyazımından Tarih Eğitime Psikotarih". *Tarih Okulu Dergisi* 24, sy. 11 (Ağustos 2018): 226-248.
- Ersan, Mehmet. *Bir Devletin Çöküş Hikayesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Dağılışı*. Ankara: Altın Ordu Yayınları, 2020.
- Galstyan, A. G. *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*. Çeviren İlyas Kemaloğlu. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2017.
- Gay, Peter. "Psychoanalysis in History". *Interpretation in Context in Science and Culture* 9, sy. 1 (1988): 239-247.
- Georgios Akropolites, *Vekayinâme*. Çeviren Bilge Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.
- Gregory Abû'l Ferec. *Abû'l-Farac Tarihi*, C.2. Çeviren Ömer Rıza Doğrul. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- Güleç, Hüseyin. vd. "Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi* 4, sy. 1 (2012): 112-137.
- Güven, Naciye. Erdem, Tuğçe. "Affetme: Kuramsal Bir Değerlendirme". *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi* 2, sy. 2 (Aralık 2020): 578-607.
- İbn Bîbî. *el-Evâmirü'l-Alâ'iyye fî'l-Umuri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme)*. C. 2. Çeviren Mürsel Öztürk. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.
- İbn Muhammed Yûnî. *Early Mamluk Syrian Historiography Yunini's Dhaly Mirat Al-Zaman (English and Arabic Edition)*. C. 2. Hazırlayan Lio Guo. New York: Brill, 1998.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017.
- Karaaziz, Meryem ve Sonay Eroğulları. "Antisosyal Kişilik Bozukluğu ve BDT Terapisi Üzerine Sistematiik Derleme", *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi* 7, sy. 10 (2024): 779-789.
- Kaya, Nusret. *Psiko-Tarih Sezgilerimiz ve Takıntılarımız*. Ankara: Abis Yayınları, 2009.
- Kaymaz, Nejat. *Anadolu Selçuklularının İnhitâtında İdare Mekanizmasının Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.
- Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî. *Müsâmeretü'l-Ahbâr*. Çeviren Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.
- Kesik, Muharrem. *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2021.
- Kracauer, Siegfried. *Tarih Sondan Bir Önceki Şeyler*. Çeviren Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- Manuel, Frank E. "The use Abuse of Psychology in History". *Historical Studies Today* 100. sy. 1 (1971): 187-213.
- Merçil, Erdoğan ve Sevim, Ali. *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Mevlânâ Celâleddin Mektuplar. Çeviren Abdülbaki Gölpınarlı. İstanbul: İnkılâp Yayınları, 1999.
- Muhyiddin b. Abdülzâhir. *er-Ravzu'z-Zahir fî Sireti'l-Meliki'z-Zahir*. Riyad: 1972.
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah. *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi II*. Çeviren Ali Öngül. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2017.
- Müverrih Vardan. *Türk Fetihleri Tarihi*. Çeviren Hrant D. Andreasyan. İstanbul: Post Yayınları, 2017.
- Nazir, Thseen. Özçiçek, Ayşe. "Gaslighting: İki Yüzlü Bir Duygusal İstismarla Yüzleşmek". *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6. sy. 3 (2022): 241-250.
- Nigdeli Kadı Ahmet. *el-Veledü's-Şeffik Ve'l-Hafidü'l-Halîk*. C. 1. Çeviren Ali Ertuğrul. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015.

- Noland, Richard W. "Psikotarih: Teorik ve Pratik". *Tarih Okulu Dergisi*, sy. 6 (Ocak-Nisan 2010): 95-123.
- Odabaşı, Zehra. *Siyasetin Dengesi Celâleddin Karatay*. İstanbul: Bilge Kültür Saat Yayınları, 2018.
- Rice, Tamara Talbot. *Anadolu Selçuklu Tarihi*, Çeviren Tuna Kaan Taştan. Ankara: Nobel Yayınları, 2015.
- Routh, Donald K. Reisman, John M. "Clinical Psychology". Hazırlayan Donald K. Routh ve John M. Reisman. In *Handbook of Psychology: History of Psychology*. C. 1. 337-356. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2003.
- Sardoğan, Mehmet E. Kaygusuz, Canani. "Antisosyal Kişilik Bozukluğu Tanısı Almış ve Almamış Olan Bireylerin Duygusal Zekâ Düzeyleri Açısından İncelenmesi". *Ege Eğitim Dergisi* 7. sy. 1 (2006): 85-102.
- Schrag, Zachary M. *Tarihçinin Zanaatı Tarih Araştırması İçin Bir Rehber*. Çeviren Semih Türkoğlu. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023.
- Sevin, Veli. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. C.1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Shukurov, Rustam. "Harem Christianity: The Byzantine Identity of Seljuk Princes". In *The Seljuks of Anatolia*. Editörler A.C.S Peacock ve Sara Nur Yıldız. 115-150. London-New York: I.B. Tauris, 2013.
- Scott, Joan W. "The Incommensurability of Psychoanalysis and History". *History and Theory* 51, sy. 1, (2012): 68-83.
- Songar, Ayhan. *Psikiyatri*. İstanbul: Gül Matbaası, 1971.
- Sümer, Faruk. "Keykâvus II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Temmuz 2024).
- Sümer, Faruk. "Kılıçarslan IV", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Temmuz 2024).
- Sümer, Faruk. "Keykubad II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Temmuz 2024).
- Sümer, Faruk. "Anadolu'da Moğollar". *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*. sy. 1 (1969): 1-147.
- Şen, Zühal. "Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Karakter İncelemesi". *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*. sy. 14 (Bahar 2021): 255-284.
- Turan, Osman. *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*. Hazırlayan Altan Çetin ve Bilal Koç. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2019.
- Ulaş, Özlem. "Kişilerarası İlişkiler Kuramı: H. S. Sullivan". İçinde *Kişilik Kuramları Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle*. Editörler Dilek Gençtanırım Kurt ve Evrim Çetinkaya Yıldız. 232-269. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2017.
- Uyumaz, Emine. *Türkiye Selçuklu Devleti'ne Gelen ve Giden Elçiler*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2011.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Yıldırım, Mustafa. Tekin, Ali. "Side Müzesi'ndeki Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkeleri: II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıç Arslan, II. Alaeddin Keykubad Dönemi". *İSTEM* 16, sy. 31 (2018): 47-67.
- Yuvalı, Abulkadir. *İlhanlı Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2019.
- Zur, Ofer. "Savaşın Psiko-Tarihi: Kültür, Ruh ve Düşmanın Birlikte Evrimi". *Tarih Okulu Dergisi*. sy. 6 (Ocak-Nisan 2010), 124-143.
- Weeks, Marcus. *Dakikalar İçinde Psikoloji*. Çeviren Demet Yiğitbaş. İstanbul: Kronik Yayınları, 2022.